

การขยายตัวทางการค้าจากตลาดบกหัวรอไปสู่ตลาดหอรัตนไชยภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา
ระหว่างพ.ศ. 2486 - 2520*

The expansion of trading in Ayutthaya City Island from the land-market Hua-Ror to the
Hor-Rattanachai market in 1943-1957

ศุภสุตา ปรีเปรมใจ (Suppasuta Prepremai)**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการขยายตัวของย่านการค้าภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่างพ.ศ. 2486 - 2520 ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดการขยายตัวของย่านการค้าแห่งใหม่ ขึ้นตามเส้นทางการคมนาคมทางบก ได้แก่ 1). การขยายตัวของตลาดบกหัวรอหลังการสร้างสะพานปรีดี - อารัง พ.ศ. 2486 ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการสร้างสะพานปรีดี-อารัง เข้าสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาในพ.ศ. 2486 ได้ ส่งผลให้การขนส่งสินค้าระหว่างกรุงเทพฯกับเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยามีความสะดวกและรวดเร็ว จึงส่งผลให้เกิดการขยายตัวของอาคารพาณิชย์ที่มีร้านค้าจำหน่ายสินค้าและบริการที่หลากหลายและทันสมัยมากขึ้น 2). การขยายตัวของอาคารพาณิชย์และตลาดหอรัตนไชยริมถนนอุทงระหว่างพ.ศ. 2500-2520 โดยในพ.ศ.2500 จอมพลป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ดำเนินนโยบายซ่อมและสร้างถนน 7 สายภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของอาคารพาณิชย์ในลักษณะศูนย์การค้าและโรงภาพยนตร์ในตลาดหอรัตนไชย ระหว่างพ.ศ. 2515-2520 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ตลาดหอรัตนไชยได้กลายเป็นย่านการค้าทางบกแห่งใหม่ที่สำคัญของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาอย่างต่อเนื่อง

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2483-2534” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2557

This article is part of the thesis : ECONOMIC AND SOCIAL CHANGES OF THE CITY OF AYUTTHAYA, A.D.1932-1991. A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Arts Program in Historical Studies Department of History Graduate School, Silpakorn University.

** นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, เบอร์โทรศัพท์ 087-0551751, e-mail address : platoon_pp@hotmail.com. โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงทิพย์ เกียรติสัทกุล เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

A Graduate student of Department of Historical Studies, Faculty of Arts, Silpakorn University.Tel: 087-0551751,e-mail-address: platoon_pp@hotmail.com.Thesis Advisor : Asst.Prof.Paungthip Kiattisahakul,Ph.D.

Abstract

The objective of this article is to study an expansion of trading area in Ayutthaya City Island during 1943 and 1977. The result of the study shows that in the studied period there were the expansions of trading areas along the routes of the land transportation which are 1) The expansion of the Hua-Ror market after the open of Pridi-Thamrong Bridge, which meant to link the City Island with the other provinces, in 1943. That made the logistics transportation between Ayutthaya City Island and Bangkok more convenient and faster. As a result, there was an expansion of commercial buildings which provided different kinds of products and services, and even more modern. 2) The expansion of commercial buildings and the Hor-Rattanachai market on the U-Thing Road during 1957-1977. In 1957 Marshal P. Phibunsongkhram, the prime minister, had a policy to repair and build 7 main roads in the Ayutthaya City Island. That policy led to an expansion, in the period of 1972-1977, of commercial buildings, in the sort of shopping center and cinema hall, in the Hor-Rattanachai market. At that period, the Hor-Rattanachai market had become continuously the important land-trading area of Ayutthaya City Island.

บทนำ

เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา มีชุมชนที่เป็นย่านการค้าที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยมณฑลกรุงเก่า โดยมีตลาดน้ำหัวรอเป็นตลาดการค้าทางน้ำที่มีผู้คนเข้ามาซื้อขายสินค้าอย่างคับคั่ง โดยตลาดหัวรอ ตั้งอยู่บริเวณหัวมุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะเมือง มีลักษณะเป็นชุมชนทางแม่น้ำลพบุรีและแม่น้ำป่าสักมาบรรจบกัน จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมสำหรับการค้าขายทางน้ำ เพราะเส้นทางแม่น้ำสามารถเดินทางเชื่อมต่อทั้งกับเมืองต่างๆที่อยู่ด้านเหนือขึ้นไป เช่น สิงห์บุรี อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี จึงส่งผลให้ราษฎรในหัวเมืองใกล้เคียงเหล่านั้นเข้ามาทำการค้ากันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้บริเวณตลาดน้ำหัวรอยังตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่ว่าการมณฑลกรุงเก่าในพระราชจันทระเกษม รวมถึงสถานที่ราชการอื่นๆเช่น ที่ทำการไปรษณีย์ ที่ว่าการศาล หอทะเบียนที่ดิน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ราษฎรต้องมาติดต่ออยู่เสมอ ปัจจัยเหล่านี้จึงส่งเสริมให้ย่านตลาดน้ำหัวรอมีลักษณะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ประกอบไปด้วยแพค้าขายรวมถึงเรือสินค้าที่มีสินค้าจัดจำหน่ายและบริการอย่างหลากหลาย ตลาดน้ำหัวรอจึงมีความหนาแน่นของผู้คนทั้งชาวกรุงเก่าและพ่อค้าต่างถิ่นที่เข้ามาติดต่อค้าขายอย่างคึกคัก อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ พ.ศ.2460 ตลาดน้ำหัวรอเริ่มมีการพัฒนาไปสู่การค้าทางบก โดยมีการสร้างห้องแถวใหม่เป็นเครื่องไม้หลังคามุงสังกะสีจำนวนถึง 226 ห้อง รวมทั้งยังมีการสร้างโรงมหรสพ โรงภาพยนตร์ และโรงแรมในบริเวณตลาดหัวรอมากขึ้น การขยายตัวของตลาดบกหัวรอดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่าย่านการค้าแห่งใหม่ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเริ่มขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคมทางบกมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยบทความเรื่อง “การขยายตัวทางการค้าจากตลาดบกหัวรอไปสู่ตลาดหอรัตนไชยภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. 2486 – 2520” ได้เน้นการอธิบายถึงการขยายตัวของย่านการค้าที่สำคัญของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

ใน 2 ช่วงคือ การขยายตัวของตลาดบกหัวรอหลังการสร้างสะพานปรีดี – อารัง พ.ศ. 2486 และการขยายตัวของอาคารพาณิชย์และตลาดหัวรอต้นไชยริมถนนอุทงระหว่างพ.ศ. 2500-2520 ตามลำดับ

การขยายตัวของตลาดบกหัวรอหลังการสร้างสะพานปรีดี – อารัง พ.ศ. 2486

การก่อสร้างสะพานปรีดี – อารังเข้าสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นนโยบายของ นายปรีดี พนมยงค์ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังระหว่าง พ.ศ. 2481 – 2484 โดยนายปรีดีมีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาให้มีความเจริญมากขึ้น จึงมีการสร้างสถานที่ราชการและสาธารณูปโภคต่างๆ และได้ดำเนินการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกเข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งแต่เดิมนั้น เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาไม่มีเส้นทางหรือสะพานที่เชื่อมต่อกับพื้นที่รอบนอก แต่มีเส้นทางแม่น้ำของที่ไหลรอบเกาะเมืองและเชื่อมโยงไปยังพื้นที่รอบนอกอย่างกว้างขวาง การสัญจรทางน้ำจึงเป็นการเดินทางเข้าสู่เกาะเมืองที่สะดวกที่สุด เช่น การนั่งเรือข้ามฟากระหว่างเกาะเมืองและพื้นที่ฝั่งตรงข้าม การโดยสารเรือระหว่างอำเภอในลักษณะของเรือแจว เรือจ้างและเรือเมล์เพื่อเข้ามายังเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา รวมถึงการขนส่งสินค้าต่างๆ ล้วนแต่ใช้การบรรทุกโดยทางเรือทั้งสิ้น ต่อมาเมื่อมีนโยบายพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกเข้าสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงมีการก่อสร้างสะพานปรีดี – อารังซึ่งเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กที่กรมทางได้ดำเนินการสร้างขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2483 เพื่อเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคมจากภายนอกเข้ามาสู่ภายในเกาะเมือง โดยสร้างขึ้นทางด้านทิศตะวันออกของเกาะเมืองช่วงบริเวณแม่น้ำป่าสักในตำบลหัวรอต้นไชยเชื่อมกับตำบลกระมังในฝั่งตรงข้าม โดยสะพานนี้มีความยาว 168.60 เมตร และนับเป็นสะพานคอนกรีตที่ยาวที่สุดในประเทศไทยในขณะนั้น¹ โดยมีการเปิดใช้สะพานเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2486 ในสมัยที่จอมพล. ปิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยหลวงährงนาวาสวัสดิ์ (นาวาเอกถวัลย์ อährงนาวาสวัสดิ์) รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดสะพาน ซึ่งจอมพล. ปิบูลสงคราม ได้ให้ชื่อสะพานนี้ว่า “สะพานปรีดี – อährง” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชาวอยุธยาที่มีตำแหน่งผู้บริหารระดับประเทศถึง 2 คนคือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (นายปรีดี พนมยงค์) และหลวงährงนาวาสวัสดิ์²

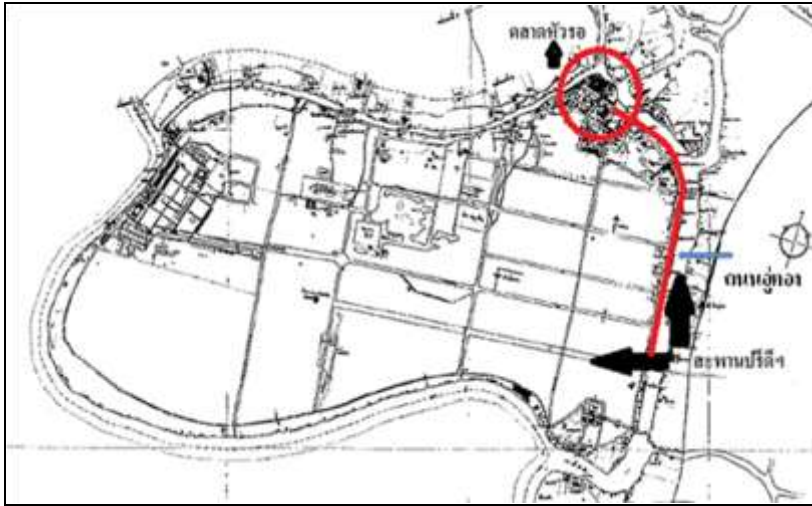
สะพานปรีดี – อährงได้สร้างเชื่อมกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 309 สายวังน้อย –อยุธยาที่เป็นเส้นทางหลักเข้าสู่กรุงเทพฯ โดยเข้าสู่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาที่ถนนโรจน³ นอกจากนี้ ยังสามารถเดินทาง

¹ เกื้อกุล ยินยอนันต์,ความเปลี่ยนแปลงภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่างพ.ศ.2438-2500, 60-61.

² เกื้อกุล ยินยอนันต์ ,เรื่องเดิม, 61.

³ ถนนโรจนะได้รับการตั้งชื่อ ตามโครงการสร้างทางหลวงแผ่นดินและสะพานขนาดใหญ่ทั่วราชอาณาจักรเมื่อ พ.ศ. 2493 เพื่อเป็นเกียรติแก่นาย วิถี โรจนะ นายช่างกำกับแขวงทางหินกอง ประชาชนทั่วไปจึงนิยมเรียกเส้นทางสายอยุธยา-วังน้อยว่าถนนโรจนะ

โดยอาศัยเส้นทางจากสะพานปรีดี-ธำรงเชื่อมกับถนนอุทองซึ่งเป็นถนนเลียบบนน้ำรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาไปสู่บริเวณตลาดหัวรอได้อีกด้วย ดังแผนที่ที่ 1

แผนที่ที่ 1 : แสดงเส้นทางลงจากสะพานปรีดี-ธำรง สู่ตลาดหัวรอบนถนนอุทอง

ที่มา : ดัดแปลงจากแผนที่ต่อท้ายพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2505ราชกิจจานุเบกษา,เล่มที่ 76 ตอนที่ 98,(1พ.ย. 2505).

จากเส้นทางการติดต่อเชื่อมโยงของสะพานปรีดี-ธำรงดังภาพข้างต้น ได้ช่วยอำนวยความสะดวกในการสัญจรของผู้คนระหว่างทั้งสองฝั่งของเกาะเมือง รวมทั้งยังอำนวยความสะดวกต่อการค้าขายและการขนส่งสินค้าผ่านทางรถยนต์มากขึ้น โดยเฉพาะการขนส่งสินค้ามายังตลาดหัวรอผ่านเส้นทางของถนนอุทอง เนื่องจากช่วยย่นระยะทางและประหยัดเวลาในการนำสินค้ามาจำหน่ายโดยไม่ต้องขนส่งทางเรือใช้เวลาเป็นวันอย่างแต่ก่อน ร้านค้าต่างๆ ที่อยู่บนบกและริมถนนจึงมีสินค้ามาวางจำหน่ายอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้การค้าที่ตลาดบกหัวรอภายหลังการสร้างสะพานปรีดี-ธำรง ในพ.ศ. 2486 จึงเกิดการขยายตัวและมีความเจริญมากขึ้นตามลำดับ นอกจากนี้ ตลาดบกหัวรอยังได้รับการบูรณะเรือนแถวขึ้นใหม่เมื่อพ.ศ. 2488 ในช่วงหลังสงครามโลกครั้ง เนื่องจากความเก่าแก่เปราะบางและเสี่ยงต่อการเกิดเพลิงไหม้ อีกทั้งเพื่อต้องการยับยั้งขยายกิจการจากแพค้าขายของพ่อค้าแม่ค้ามาสู่การตั้งร้านค้าบนบกมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลให้ตลาดบกหัวรอนับตั้งแต่หลังการบูรณะจนถึงราวพ.ศ. 2500 จึงมีการขยายตัวทางการค้าในปริมาณสูง และส่งผลให้มีบรรดาผู้ค้ามาเปิดร้านขายสินค้าและบริการบริเวณเรือนแถวไม้บนบกของตลาดหัวรอมากขึ้น โดยสินค้าที่จำหน่ายในตลาดบกหัวรอมีความหลากหลาย ทั้งสินค้าที่ใช้อุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว ปลาสด และของชำสำหรับการประกอบอาหารเช่น พริกสด กระเทียม หัวหอม ผักและผลไม้ต่างๆ และสินค้าอุปโภคที่มีขายมากในตลาดหัวรอ ได้แก่ สินค้าประเภท เสื้อผ้า ผ้าถุง เครื่องแต่งกาย รองเท้า และเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องนอน หมอนมุ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีร้านค้าและบริการที่มีความทันสมัยเปิดให้บริการ ทั้งร้านอาหาร ร้านกาแฟ ซึ่งมักตั้งอยู่ใกล้กับโรงแรมที่พัก มีร้านขายยา ทั้งยาแผนไทย และยาจีนสมุนไพรจำนวนหลายร้าน ทั้งที่ตั้งอยู่บริเวณหน้าตลาดและท้ายตลาด มีร้านทอง ร้านทำฟัน ร้านทำผม ร้านขายขนม ขายเครื่องถ้วยชาม หม้อดินเผา

เครื่องจักรสาน สิ่งทอสิ่งนิต นอกจากนี้ยังมีร้านขายวัสดุก่อสร้าง เครื่องไฟฟ้า เช่นพัดลม เครื่องเสียง หลอดไฟ รวมถึงร้านขายบุหรีและหนังสือพิมพ์ เป็นต้น⁴ โดยช่วงที่การค้าที่ตลาดหัวรอคึกคักมากที่สุดเป็นหลังเหตุการณ์เกี่ยวข้าว กล่าวคือ ลูกค้าที่ประกอบอาชีพทำนา จะเข้ามาซื้อของในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวข้าวเนื่องจากชาวนาขายข้าวจนมีรายได้แล้ว ก็เข้ามาซื้อของกินของใช้ที่จำเป็น รวมทั้งของฟุ่มเฟือยต่างๆ โดยเฉพาะการซื้อหาเสื้อผ้าใหม่ๆ เพื่อใส่ไปงานบุญช่วงหน้าน้ำ ทั้งวันเข้าพรรษา ออกพรรษา ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ซึ่งมีการทำบุญในชนบทกันอย่างใหญ่โต ดังที่คุณตาประสาน ประสานวงศ์ได้เล่าความว่า

...ในยุคที่ผมอยู่ ตลาดหัวรอประหนึ่งเป็นจังหวัดอยุธยา การค้าในตลาดหัวรอ ส่วนใหญ่จะเป็นของคนไทยเชื้อสายจีน คนไทยล้วนๆมีแค่รายสองราย เรือคนที่มาค้าขายจอดที่ท่าเรือแดงข้างศาลเจ้าท้ายตลาด และทำน้ำหน้าวัง (หน้าพระราชวังจันทร์เกษม) ซอยในตลาดหัวรอถือว่าเหมือนเป็นสำเพ็งของกรุงเทพฯ ขายดิบขายดี เวลาถึงงานทั้งกระจาดของวัดพนัญเชิง อันนั้นถือว่าเป็นงานประจำจังหวัด ทุกคนรอคอย ตอนนั้นผู้คนมาจากต่างอำเภอ เวลาถึงงานที่ต้องมาซื้อใหม่หมดทั้งเสื้อผ้า รองเท้า ร้านค้าในตลาดหัวรอขายดิบขายดีกันยกใหญ่...⁵

จากความเป็นศูนย์กลางทางการค้าของตลาดบกหัวรอดังกล่าว ทำให้ตลาดบกหัวรอไม่เพียงแต่เป็นแหล่งการค้าใหญ่ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเท่านั้น แต่ตลาดหัวรอยังเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการเป็นที่ตั้งของโรงภาพยนตร์ตามสมัยนิยม โดยโรงภาพยนตร์ในตลาดหัวรอหรือ “วิกหนัง” มีอยู่ 2 แห่ง ซึ่งชาวอยุธยาเรียกกันว่า “วิกนอก” และ “วิกใน” ที่หมายถึงโรงภาพยนตร์ที่อยู่ในตัวตลาดหัวรอ มีชื่อว่า โรงภาพยนตร์อยุธยาเจริญสุข ส่วนวิกนอก หมายถึงโรงภาพยนตร์เฉลิมศรีที่ตั้งอยู่นอกตัวตลาด⁶ แต่ถือว่าเป็นย่านตลาดหัวรอเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในตลาดหัวรอยังมีโรงแรม 3 แห่งเพื่อเป็นที่พักให้กับคนที่เข้ามาติดต่อทำการค้าที่ตลาดหัวรอและคนเดินทางอื่นๆที่มาจากอำเภอรอบนอกเพื่อมาต่อเรือโดยสารเข้ากรุงเทพฯ โดยประกอบด้วย โรงแรมไทยไท ตั้งอยู่บริเวณสะพานมหาชัย โรงแรมสามชั้น ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าตลาดหัวรอใกล้กับสะพานมหาชัย และโรงแรมศรีโยธยา ตั้งอยู่บริเวณหน้าตลาดหัวรอ เป็นอาคารไม้ 4 คูหาที่หน้าโรงแรมมีป้ายเขียนคำว่า โรงแรม เป็นภาษาไทยและภาษาจีนบริเวณชั้นล่างส่วนหนึ่งเปิดเป็นร้านขายน้ำ⁷

จากความคิดคึกคักของการค้าและบริการในตลาดบกหัวรอดังกล่าว ได้ส่งผลให้ในระยะต่อมาได้มีการปรับปรุงตลาดบกหัวรอเป็นตึกแถวตั้งแต่พ.ศ. 2501 โดยได้ปรับปรุงจากบริเวณด้านหน้าที่ติดริมถนนอุโมงค์ก่อนและเมื่อการดำเนินการสร้างเป็นตึกแถวแล้วเสร็จ บริเวณดังกล่าวได้เปิดเป็นร้านค้าขายและบริการอย่างหลากหลายเพิ่มขึ้น เช่นร้านอาหาร ร้านเสริมสวย ร้ายขายผ้า ร้านขายยา คลินิก ร้านตัดผม ร้านตัดเสื้อ ร้าน

⁴ พัทธ แดงพันธ์, การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับตลาดหัวรอ, เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการการวิจัยทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,สถาบันอยุธยาศึกษา:พระนครศรีอยุธยา (8 ก.พ. 2557), 16.

⁵ สัมภาษณ์ นายประสาน ประสานวงศ์ ตลาดหัวรอ อายุ 87 ปี, 2 มิ.ย. 2557

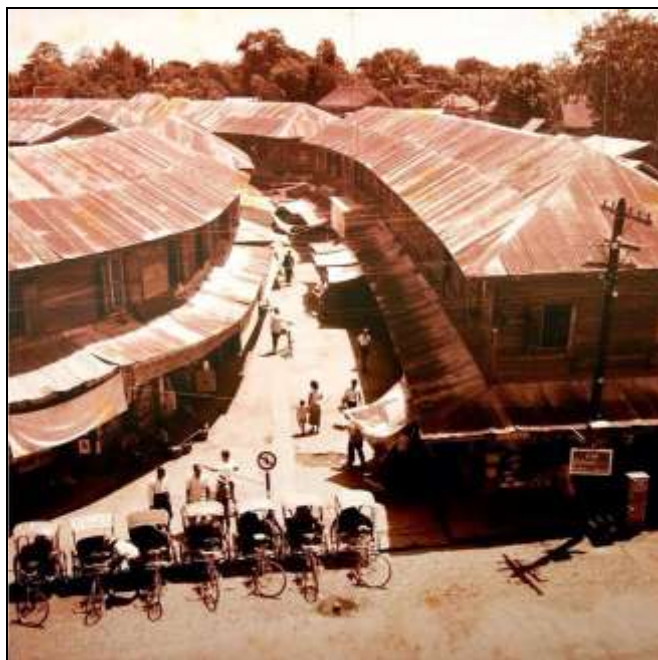
⁶ พัทธ แดงพันธ์, การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับตลาดหัวรอ, 39

⁷ พัทธ แดงพันธ์ “การค้าในหัวรอ อยุธยา : จากท้องน้ำสู่ถนน”, เมืองโบราณ ปีที่ 40 ฉบับที่ 3,(3 กรกฎาคม – กันยายน 2557), กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 44.

ถ่ายรูป ร้านจำหน่ายเครื่องรูปพรรณ ร้านขายเครื่องวิทยุ ร้านซ่อมเครื่องจักร ร้านขายหนังสือ โรงพิมพ์ รวมทั้งร้านขายเครื่องหนัง เช่น กระเป๋า รองเท้า ฯลฯ ส่วนบริเวณด้านในที่อยู่ถัดจากตึกแถว ร้านค้าในบริเวณนี้เป็นพวก ร้านชำ ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ร้านขายเครื่องเหล็ก เครื่องมือและของใช้ต่างๆที่ทำด้วยเหล็ก เช่น เครื่องมือทำเกษตรกรรมต่างๆ ร้านตัดเสื้อกางเกง ชาย-หญิง ร้านขายเครื่องจักสาน ร้านขายเครื่องถ้วยชาม ตลอดจนร้านขายของเบ็ดเตล็ด ร้านชำและร้านขายของเบ็ดเตล็ด ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณตลาดสดเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ร้านค้าที่อยู่บริเวณด้านนอกและด้านในตลาดมีความแตกต่างในด้านประเภทของสินค้าที่ขายอยู่บ้างคือ ร้านค้าบริเวณด้านนอกส่วนมากขายสินค้าประเภทสวยงาม ทันสมัย คุณภาพดี ราคาสูงกว่า นอกจากนั้นก็เป็นที่ตั้งร้านค้าประเภทบริการ ส่วนร้านค้าบริเวณด้านในตลาดมักขายสินค้าที่เป็นที่ต้องการของชาวชนบทตามต่างอำเภอมากกว่า ชาวเมืองอยุธยา เช่น สินค้าจำพวกเสื้อผ้าสำเร็จรูปราคาถูก สีสดฉูดฉาด ผ้าห่ม ของใช้เบ็ดเตล็ด เครื่องมือในการทำเกษตรกรรม⁸ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตลาดบกหัวรอมีการขยายตัวของร้านค้าและบริการที่เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าทันสมัย สืบเนื่องจากการก่อสร้างสะพานปรีดี-ธำรงในพ.ศ.2486 ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหลักที่ได้ส่งผลต่อการขยายตัวของตลาดบกหัวรอและร้านค้าริมถนน ทั้งนี้เพราะสะพานดังกล่าวได้อำนวยความสะดวกในการสัญจรของผู้คนระหว่างทั้งสองฝั่งของเกาะเมือง รวมทั้งยังอำนวยความสะดวกต่อการค้าขายและการขนส่งสินค้าผ่านทางรถยนต์มายังตลาดหัวรอมากขึ้น ร้านค้าต่างๆจึงมีสินค้ามาวางจำหน่ายอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้การค้าที่ตลาดบกหัวรอจึงเกิดการขยายตัวและมีความเจริญมากขึ้นตามลำดับ ดังจะเห็นได้จากการปรับปรุงตึกแถวของตลาดบกหัวรอตั้งแต่พ.ศ. 2501 และมีการขยายตัวของอาคารพาณิชย์บริเวณริมถนนอุทองมากขึ้นตามลำดับจนกระทั่งเกิดย่านการค้าแห่งใหม่ดังที่จะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

⁸ กอบกุล ภูธรารธรรม “ขอบข่ายตลาดในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยามหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518. 61

ภาพที่ 1 : ตลาดบกหัวรอเมื่อครั้งเป็นห้องแถวไม้ พ.ศ. 2500

ที่มา : ภาพถ่ายของคุณชูศักดิ์ ศุภวิไล,ร้านผดุงไทย ตลาดหัวรอ,ต.หัวรอ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา.

การขยายตัวของอาคารพาณิชย์และตลาดหอรัตนไชยริมถนนอุทงระหว่างพ.ศ. 2500-2520

การขยายตัวของอาคารพาณิชย์ริมถนนอุทง เป็นผลสืบเนื่องมาจากมาจากการสร้างสะพานปรีดี-อำรง ตั้งแต่พ.ศ. 2486 และยังมีปัจจัยส่งเสริมจากโครงการบูรณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามเมื่อพ.ศ. 2499 – 2500 ตามโครงการฉลอง 25 พุทธศตวรรษ ซึ่งจอมพลป.พิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบายซ่อมและสร้างถนน 7 สายภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา จึงส่งผลให้การเดินทางมายังย่านการค้าหลักของเกาะเมืองคือบริเวณตลาดบกหัวรอ มีความสะดวกรวดเร็วจากการเดินทางโดยรถยนต์มากขึ้น บรรดาร้านค้าที่เคยทำแพค้าขายอยู่ในแม่น้ำจึงเริ่มขยับขยายที่อยู่อาศัยและร้านค้าขึ้นมาอยู่บนบกบริเวณริมถนนอุทงซึ่งอยู่ถัดจากตลาดบกหัวรอมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสร้างอาคารพาณิชย์เพื่อเปิดเป็นกิจการโรงแรมอุทง ของนายทรง ชีระพันธ์เจริญ ในช่วงพ.ศ.2500 นอกจากนี้ยังมีการเปิดร้านขายสินค้าที่มีความทันสมัย เช่น ร้านจิตต์วิไล ขายเสื้อผ้าตัดเย็บสมัยใหม่และสินค้าจากต่างประเทศ รวมทั้งยังมีร้านถ่ายภาพ ร้านเครื่องเขียน และธนาคารนครหลวงไทยมาเปิดสาขาอยู่ที่บริเวณอาคารพาณิชย์ดังกล่าวอีกด้วย นอกจากนี้ได้มีการเปิดห้างสรรพสินค้าท้องถิ่นแห่งแรกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชื่อว่า “ห้างอัมพร” ของนายอัมพร อัมพรพฤติ

ในพ.ศ. 2505⁹ ซึ่งเป็นห้างที่จัดจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีคุณภาพเดียวกับในห้างร้านที่มีมาตรฐานและมีความทันสมัยในกรุงเทพมหานครในบริเวณเดียวกัน

นอกจากการขยายตัวของย่านอาคารพาณิชย์ริมอุทงหลัง พ.ศ. 2500 ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังได้มีการสร้างตลาดแห่งใหม่ขึ้นบริเวณริมถนนอุทงในตำบลหортันไชยอีกแห่งหนึ่ง โดยเทศบาลเมืองนครศรีอยุธยาได้ก่อสร้างตลาดสดเป็นตึกคอนกรีตของเทศบาล 1 หลัง กว้าง 30 เมตร ยาว 54 เมตร และถมดินบริเวณที่ก่อสร้างกว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร สูงจากพื้นดินเดิมเสมอระดับถนนอุทง รวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดเป็นเงิน 383,000 บาท¹⁰ ตลาดสดที่สร้างขึ้นใหม่ในพ.ศ. 2500 เรียกว่าตลาดหортันไชยตามตำบลที่ตั้ง และยังคงอยู่ใกล้กับสะพานปรีดี-ธำรงมากกว่าตลาดห้วรอ จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมในการก่อสร้างตลาด โดยในระยะแรกผู้ค้าส่วนมากเป็นพ่อค้าแม่ค้าจากตลาดห้วรอที่ทางเทศบาลสนับสนุนให้มาขายของที่ตลาดแห่งใหม่ อย่างไรก็ตามในระยะเวลา 10 ปีแรกที่ก่อตั้ง ตลาดหортันไชยยังเป็นตลาดขนาดเล็กเมื่อเทียบกับห้วรอที่เป็นตลาดประจำจังหวัด สินค้าส่วนใหญ่ที่ขายในตลาดหортันไชย ส่วนมากเป็นสินค้าที่รับมาจากตลาดห้วรอ ตลาดหортันไชยจึงเสมือนเป็นตลาดย่อยของตลาดห้วรอ จำนวนร้านค้าก็ยังมีไม่มากนัก¹¹ แต่ทางเทศบาลก็ยังคงมีความพยายามส่งเสริมการค้าของตลาดหортันไชยด้วยการสร้างอาคารพาณิชย์ของทางเทศบาลเพิ่มเติมบริเวณใกล้กับตลาดสดเทศบาล

ภาพที่ 2 : ตลาดสดหортันไชย สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2500

ที่มา : เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา (2508), รายงานกิจการเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2508.

⁹สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา ปีที่ 6, (พระนครศรีอยุธยา : บริษัทเทียนวัฒนาพรินต์ติ้งจำกัด ,2557),.107.

¹⁰ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2500),รายงานกิจการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี 2500 ,341.

¹¹ กอบกุล ภูธรธรรณ์ “ขอป่วยตลาดในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ,59

ต่อมาในพ.ศ. 2515 เมื่อรัฐบาลดำเนินนโยบายภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ซึ่งได้ให้ความสำคัญด้านการคมนาคมทางบก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินทางโดยรถยนต์ มากกว่าการคมนาคมด้านอื่นๆโดยได้จัดสรรงบประมาณการพัฒนาการขนส่งทางบกทั้งหมดเป็นจำนวนถึง 18,633.05 ล้านบาท โดยในพ.ศ. 2515 ได้ดำเนินการก่อสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย) เป็นเส้นทางเชื่อมบางปะอิน – นครสวรรค์ ผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรีชัยนาทและนครสวรรค์ การตัดถนนเส้นนี้มีผลต่อการย่นระยะทางจากกรุงเทพฯถึงอยุธยาให้เหลือเพียง 75 กิโลเมตร¹² จึงส่งผลให้การขนส่งทางรถยนต์สะดวกและได้รับความนิยมมากขึ้น และยังได้ส่งผลให้ตลาดหอรัตนไชยมีความเจริญมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสร้างอาคารพาณิชย์ที่ตลาดหอรัตนไชยเป็นศูนย์การค้าเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2515-2520 โดยนายทรง ธีระพันธ์เจริญ ซึ่งเป็นเจ้าของโรงแรมอุทองได้เข้ามาสร้างอาคารพาณิชย์บริเวณตลาดหอรัตนไชย ให้เป็นศูนย์การค้าเจ้าพรหมรวมทั้งโรงภาพยนตร์เจ้าพรหมเธียเตอร์ ซึ่งนับเป็นแหล่งบันเทิงที่ทันสมัยแบบสังคมเมืองแห่งแรกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยผู้ค้าร้อยละ 95 ในตลาดหอรัตนไชยเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนทั้งที่มาตลาดหัวรอ และพ่อค้าจากต่างอำเภอ อันได้แก่อำเภอมหาราช เสนา ท่าเรือ นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าที่มาจากจังหวัดใกล้เคียงเช่น จังหวัดอ่างทอง สิงห์บุรี และสุพรรณบุรีเริ่มเข้ามาทำการค้าในตลาดหอรัตนไชยอีกด้วย¹³ จึงส่งผลทำให้ตลาดหอรัตนไชยมีการขยายตัวทางการค้ามากขึ้นตามลำดับจนกลายเป็นตลาดการค้าทางบกที่สำคัญของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาต่อจากตลาดหัวรอ

---

¹² คมกฤษ เ่งวีระกุล “ การวางผังเฉพาะพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ (ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539,69.

¹³ สัมภาษณ์ นายประวิทย์ ดิลกไชยชาญวุฒิ อายุ 75 ปี ร้านเจ้าพรหมเกสซ์, 3 ก.พ. 2558

ภาพที่ 3 : โรงภาพยนตร์เจ้าพระมเจียเตอร์ ตลาดหортันไชย เปิดให้บริการในพ.ศ.2515
ที่มา : เอื้อเฟื้อภาพจากคุณพงศ์พรหม ธีระพันธ์เจริญ

บทสรุป

การขยายตัวทางการค้าจากตลาดบกหัวรอไปสู่ตลาดหортันไชยภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่างพ.ศ. 2486 – 2520 นั้น มีปัจจัยส่งเสริมประการหลักจากการก่อสร้างสะพานปรีดี-ธำรง ในพ.ศ. 2486 ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกที่มีบทบาทสำคัญต่อการเดินทางและขนส่งสินค้ามายังเกาะเมืองมากขึ้น โดยได้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของย่านการค้าในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาอันได้แก่ตลาดหัวรอ ซึ่งได้ขยายตัวจากตลาดน้ำมาเป็นตลาดบกริมถนนอุทงที่ประกอบไปด้วยร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าอย่างหลากหลายและร้านบริการที่มีความทันสมัยมากขึ้น ต่อมาในช่วงพ.ศ. 2500 เมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกมากขึ้นภายใต้โครงการบูรณะเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาของจอมพลป. พิบูลสงคราม จึงได้ส่งผลให้การเดินทางทางรถยนต์เข้ามา มีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการขยายตัวของอาคารพาณิชย์ริมถนนอุทง โดยเฉพาะโรงแรมธนาคาร ร้านค้าขายสินค้าทันสมัย รวมทั้งเกิดห้างสรรพสินค้าแห่งแรกขึ้นในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาคือ “ห้างอัมพร” นอกจากนี้ยังได้เกิดตลาดหортันไชย เป็นย่านการค้าแห่งใหม่ซึ่งทางเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยาได้จัดสร้างขึ้นริมถนนอุทงในเขตตำบลหортันไชย เพื่อรองรับการค้าทางบกที่ขยายตัวอย่าง

ต่อเนื่อง การเกิดย่านการค้าแห่งใหม่ได้ส่งผลให้มีพ่อค้าแม่ค้าจากตลาดหัวรอและจากต่างอำเภอ รวมถึงจังหวัดใกล้เคียงเข้ามาทำการค้าในตลาดหัวรอเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยในพ.ศ.2515 – 2520 ตลาดหัวรอได้ขยายตัวเป็นศูนย์กลางการค้า รวมทั้งมีการสร้างโรงพยาบาลที่มีความทันสมัย จึงส่งผลให้ตลาดหัวรอได้พัฒนาเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาเนื่องจากตลาดบกหัวรอในช่วงพ.ศ. 2520 ตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กอบกุล ภูธรภรณ์.(2518). “**ขอบข่ายตลาดในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**”.วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกื้อกุล ยืนยงอนันต์.(2529).**ความเปลี่ยนแปลงภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ระหว่างพ.ศ.2438-2500**
กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คมกฤษ เ่งวีระกุล.(2539) “**การวางผังเฉพาะพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา**”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมือง มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2500).**รายงานกิจการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประจำปี 2500.ม.ป.ท.**

เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา (2508). **รายงานกิจการเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2508.ม.ป.ป.: ม.ป.พ.**

พัทธ์ แต่งพันธ์.“**การค้าในหัวรอ อยุธยา : จากท้องน้ำสู่ถนน**”, เมืองโบราณ ปีที่ 40 ฉบับที่ 3,
(3 กรกฎาคม – กันยายน 2557). กรุงเทพฯ : ด้านสุทธการพิมพ์ : 44.

_____. **การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับตลาดหัวรอ**. เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ การวิจัยทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สถาบันอยุธยาศึกษา:พระนครศรีอยุธยา ,(8 ก.พ. 2557).

สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.(2557).**วารสารวิชาการ อยุธยาศึกษา ปีที่ 6, พระนครศรีอยุธยา : บริษัทเทียนวัฒนาพรินต์จำกัด.**

การสัมภาษณ์

นายประวิทย์ ดิลกไชยชาญวุฒิ. อายุ 75 ปี .เจ้าของร้านเจ้าพรหมเกษช.สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2558.

นายประสาน ประสานวงศ์ . อายุ 87 ปี. นายกสมาคมหอการค้าไทยจีนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน. 2557.